

ПОШУК ЕФЕКТИВНИХ МОДЕЛЕЙ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КРИЗОВИХ УМОВАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ.

Вікторія Щербина

Інститут післядипломної освіти, v.shcherbina@kubg.edu.ua

Ключові слова: цифровізація суспільства, гібридна модель навчання дошкільників, освітній процес онлайн, дистанційне навчання в режимі реального часу, очна освіта, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), електронна освіта, тьюторство, дистанційні платформи навчання, емоційний інтелект, особисте спілкування.

В умовах цифровізації суспільства на передній план виходить стрімкий розвиток технологій, в тому числі у сфері освіти. Поступова інтеграція дистанційних рішень у галузі освіти могла б відбуватися повільно, а вплив ІКТ, їх формат і ефективність могли б стати серйозним напрямком комплексного наукового дослідження із залученням спеціалістів суміжних та пов'язаних із освітою сфер, як наприклад, психології, нейропсихології, неврології, психіатрії, кібернетики, фізики, біології, медицини тощо. Однак, введення на рівні міжнародного співтовариства загальних обмежувальних засобів у боротьбі із пандемією коронавірусу Covid-19 поставило країни та їхні системи освіти у становище швидкого переходу в дистанційний формат, в тому числі для навчання дітей дошкільного віку. В такі часи кризових явищ, що також називаються форс-мажорними обставинами або обставинами непереборної сили робота закладів дошкільної освіти фактично паралізована, і використання для навчання дітей засобів ІКТ(із застереженням, зважаючи на вікову категорію вихованців) є важливим інструментом продовження навчання.

З огляду на етапи розвитку областей головного мозку дітей та їхні функції в контексті визначення завдань освіти й виховання, потрібно чітко розуміти: у віці від 15 місяців до 4,5 років розвивається лімбічна система мозку, яка відповідає за розвиток емоційної та мовленнєвої сфери, уяви, пам'яті, оволодіння грубими моторними навичками. Найактивніше розвиваються і залучені у процес навчання сенсори дитини (слух, тактильні відчуття, нюх, смак, зір), йде стрімкий розвиток

вестибулярного апарату, що є фундаментом центральної нервової системи і, відповідно, на ньому у подальшому будується все академічне навчання. В цей час закладаються базові системи – формуються вищі коркові аналізатори мозку, дитина вчиться картувати навколишній простір і соціальні зв'язки; йде активний розвиток мережи виявлення значущості та центральної виконавчої мережі, закладається фундамент дефолт-системи мозку. Таким чином, навчання дітей цієї вікової категорії онлайн засобами ІКТ є вкрай небажаним, а в умовах обмеження очної форми навчання ефективність демонструє дистанційне навчання у такій формі:

1) навчальний заклад на дистанційній платформі викладає програму навчання, відповідний супровідний навчально-дидактичний матеріал, в тому числі різноманітні презентації, цікавинки, завдання для самостійного опанування, творчі роботи; супроводжує цей дистанційний навчальний процес чіткими покроковими інструкціями для дорослих-супроводжувачів дитини.

2) дорослий супроводжує дитину під час дистанційного навчання (без монітору), вивчає запропоновані закладом навчальні матеріали, друкує необхідні дидактичні засоби для очного навчання. Виконує роль вихователя під тьюторством закладу за запропонованою програмою. Цей дорослий комунікує із закладом для ефективного навчання свого підопічного.

3) постійний двосторонній зв'язок «заклад - супроводжуючий навчання» за допомогою ІКТ. Заклад у особі вихователя-тьютора надає онлайн консультації дорослому/супроводжуючому, розробляє письмові рекомендації по обладнанню навчально-ігрового середовища для дитини вдома, розробляє та корегує індивідуальну траєкторію навчання дитини, забезпечує «навчальний процес вдома» усіма необхідними дидактичними і навчальними матеріалами різних форм та видів.

З 4,5 до 7 років активно розвивається права півкуля мозку (півкуля образів), яка відповідає за обробку у мозку цілісної картини на основі образів, руху, ритму, емоцій, інтуїції, зовнішнього мовлення, інтегрованого мислення. І тут для навчання

дітей в умовах кризових явищ тимчасово може достатньо ефективно використовуватися гібридна модель навчання:

А) заклад розробляє та проводить навчальні заняття онлайн в режимі реального часу, забезпечує дітей та дорослих, які їх супроводжують, усіма необхідними для проведення навчальних занять матеріалами (план занять на тиждень/місяць тощо, завдання, інструкції до творчих робіт, картки, лото, ігри та інші дидактичні матеріали для навчання).

Б) Як і при дистанційні формі навчання дорослий супроводжує дитину під час онлайн навчання в режимі реального часу, також існує постійний двосторонній зв'язок «заклад - супроводжуючий навчання» за допомогою ІКТ за визначеними вище у п. 2 і 3 напрямками.

При застосуванні гібридної моделі навчання дошкільників віку 4,5-7 років (за результатами спостереження автора) гарно зарекомендували себе наявність не більше двох занять на день тривалістю до 25-30 хвилин. При правильному розподілі психічного навчального навантаження, урахуванні психо-фізіологічних параметрів конкретних дітей, правильній подачі навчального і практичного матеріалу спостерігається низька втомлюваність та висока концентрація дітей на навчанні, коли інтелектуальна частина займає до 7 хвилин, а решта часу використовується для практичних занять за темою уроку з активним залученням моторики, координації, концентрації. Порівняно з просто дистанційними інтернет-моделями гібридна модель дозволяє продовжити розвивати навички та моторику дітей через власну реальну діяльність під час дистанційного супроводу вихователя.

Однак під час запровадження онлайн освіти, серед іншого, часто виникають такі педагогічні складності: - дисципліна (перебування вдома інакше сприймається вихованцями, а це послаблює увагу, пам'ять, мислення, є багато відволікаючих чинників); неактивні, повільні за темпераментом діти випадають з заняття, бо за них відповідають (іноді вигукують) більш активні діти; дорослий-супроводжуючий

іноді підказує дитині відповіді на питання, тому у дітей виробляється рефлекс «не думати, а повторити відповідь мами (тата)».

Таким чином: 1) дистанційна освіта може використовуватися на заміну очної на певний період часу в умовах кризових ситуацій, коли відвідування закладів дошкільної освіти неможливо. Вона є менш ефективною, тому потребує постійної комунікації і консультування у форматі «заклад-супроводжувачий». 2) Ефективність дистанційного навчання без онлайн занять прямим чином залежить від дорослого, який виконує роль вихователя-вчителя, його мотивації та рівня комунікації із закладом. Певний вплив також накладають відносини дорослого-супроводжувачого і дитини, яка навчається дистанційно. 3) Онлайн навчання в режимі реального часу є недостатньо ефективним через значне скорочення у часі на викладення матеріалу (урок) та практичну роботу (закріплення). На дорослого, який супроводжує онлайн навчання дошкільника, покладається функція контролю виконання практичних завдань. В таких умовах неможливо перевірити, чи реально дитина опанувала навичку/поняття, чи їй занадто допомагав дорослий, а тому дати об'єктивну оцінку розвитку моторики дитини, навичкам критичного мислення, отриманню сенсорного досвіду. За умови використання тестів для перевірки знань/навичок, ефективність та правдивість забезпечення авторства відповідей є фактично нереальною, оскільки не має можливості перевірити, хто саме виконував завдання. Крім того, тестова форма перевірки особливо неадекватна в гуманітарних дисциплінах, звужує інтелект дітей, перешкоджає розвитку самостійного мислення, висловлення/аргументування власної думки на письмі. 4) Розвиток у дітей емоційного інтелекту є одним з основних напрямків у взаємодії реального вихователя з дитиною. При онлайн освіті практично неможливий виховний компонент, оскільки виховання передбачає особисте спілкування вихователя й дитини, а передача цінностей відбувається в особистому емоційному контакті. Сама особистість вихователя, його поведінка в різних ситуаціях впливає на вихованців, показує всю багатогранність відносин у колективі, вчить відчувати емоції інших

людей, знаходити точки дотику, вибудовувати соціальні відносини, формувати навички усного особистісного спілкування, командні навички. Сьогоднішні діти – це майбутні дорослі, тому такі важливі соціальні навички неможна ігнорувати. В умовах дистанційної освіти, навіть у режимі реального часу, цього досягти неможливо. І ця роль перекладається на колектив, у якому живе дитина під час кризових явищ. Однак, ефективність формування навичок соціального спілкування в цьому випадку є вузькою, бо дитина має певні, здебільшого родинні зв'язки з оточуючими, а їй потрібно також навчитися вибудовувати зв'язки і з людьми «зовнішнього середовища». 5) Використання онлайн навчання в режимі реального часу несе загрозу швидкого емоційного вигорання вихователя через велике навантаження при підготовці до занять.

Одночасно електронне навчання дає можливість вихованцям та їх супроводжуючим переглядати матеріали онлайн уроку у запису стільки разів, скільки це потрібно, в тому числі багаторазово використовувати підготовлені вчителем презентації, відео, таблиці, тести, завдання; є бюджетним з точки зору затрат на навчальний процес (заробітна плата вихователям та супроводжуючому персоналу, оплата комунальних платежів тощо); і зручним з точки зору тих, хто навчається (вихованці можуть знаходитися у будь-яких куточках світу та за допомогою інтернет-технологій бути «присутніми» на онлайн уроку або використати формат дистанційної освіти та створити власний зручний графік занять). Це також можливість людям з обмеженими фізичними можливостями навчатися, відчуваючи себе залученим до групи людей, навіть дистанційно.

Питання ефективності електронного навчання для дітей дошкільного віку є суперечливим з огляду на закономірності розвитку дитячого мозку і, на думку, автора, із застереженнями може використовуватися у кризових умовах. Оптимального ефекту в такому випадку можна досягти через застосування описаної вище гібридної моделі навчання, однак і вона не може замінити реального навчання дітей через власний досвід і відкриття, реальні соціальні ситуації та зв'язки.

1. Башмаков М.И., Поздняков С.Н., Резник Н.А. Процесс обучения в информационной среде. *Школьные технологии*. 2010. № 6. С. 132–138.
2. Рулиене Л.Н. Дистанционное обучение как социальная организация и гуманитарная технология. *Наука. Философия. Общество*: Материалы V Российского философского конгресса. Новосибирск, 2009. Том III. С.416-417.
4. "Світовий досвід розвитку дистанційних форм освіти у вітчизняному контексті". Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. веб-сайт. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/svitoviy-dosvid-rozvitku-distanciynikh-form-osviti-u> (дата звернення: 10.05.2020)
5. Сиротюк А.Л. Нейропсихологическое и психофизиологическое сопровождение обучения. Москва: ТЦ Сфера, 2003. 288 с.
6. Спостереження за навчальним процесом у ряді Монтессорі-садочків України, зокрема «Школи Монтессорі Нової Епохи» (Київ).